МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ІВАНА ФРАНКА
КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ І КРИМІНАЛІСТИКИ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор
з науково-педагогічної роботи
та міжнародної співпраці
Львівського національного університету
імені Івана Франка
д.ю.н., проф. Різник С.В.

_____

«___» _____ 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СУДОВА МЕДИЦИНА

рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
код та назва галузі знань	08 «Право»
код та назва спеціальності	081 «Право»
вид дисципліни	вибіркова

юридичний факультет

Львів – 2022 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Судова медицина» для студентів за напрямом підготовки 081 «Право», 2022 р. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2022. 27 с.

Розробник:
НАЙДА Анатолій Іванович, кандидат медичних наук, доцент кафедри кримінального процесу і криміналістики,

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри кримінального процесу і криміналістики юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (Протокол від «29» серпня 2022 року № 1)

Завідувач кафедри
кримінального процесу і криміналістики _____ **В. Т. Нор**
«29» серпня 2022 року

Схвалено Вченою Радою юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право»). Протокол від «30» серпня 2022 року № 2.

«30» серпня 2022 року **Голова _____ проф. В. М. Бурдін**

© Найда А.І., 2022 рік

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма навчання</td><td>заочна форма навчання</td></tr>
<tr><td>Кількість кредитів – 4,5</td><td>Галузь знань
08 «Право»</td><td colspan="2">Нормативна</td></tr>
<tr><td>Модулів – 1</td><td rowspan="5">Напрям підготовки
081 «Право»</td><td colspan="2">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Змістових модулів – 1</td><td>4-й</td><td>4-й</td></tr>
<tr><td colspan="2">Семестр</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Загальна кількість годин – 135</td><td>7-й</td><td>7-й</td></tr>
<tr><td colspan="2">Лекції</td></tr>
<tr><td rowspan="6">Тижневих годин для денної форми навчання:
аудиторних – 3
самостійної роботи студента – 5,5</td><td rowspan="6">Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр права</td><td>16 год.</td><td>6 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Практичні</td></tr>
<tr><td>32 год.</td><td>10 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>87 год.</td><td>119 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю: залік</td></tr>
</table>

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

для денної форми навчання – 1:2

для заочної форми навчання – 1:5

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета викладання дисципліни

Кримінальне та цивільне судочинство передбачає процесуальну діяльність слідчих та судових органів, зокрема виконання експертиз для з’ясування питань, з яких потрібні наукові, технічні та спеціальні знання. Судова медицина одна з таких наук.

Судова медицина це наука, яка вивчає й опрацьовує питання медичного характеру стосовно правосуддя та охорони здоров’я. ЇЇ практичними виконавцями є судово-медичні експертні заклади, діяльність яких регламентують закони нашої держави: “Основи законодавства України про охорону здоров’я” (1992), “Про судову експертизу” (1994), Кримінальний та Кримінально-процесуальний кодекси України, наказ №6 Міністерства охорони здоров’я України “Про розвиток та вдосконалення судово-медичної служби України” (1995).

Завдання вивчення дисципліни

Забезпечити студентів юридичного факультету теоретичними знаннями та вміннями для кваліфікованого виконання ними попереднього розслідування, досудового слідства чи інших слідчих дій. Навчити правильно призначати судово–медичні експертизи, формулювати запитання судово–медичним експертами у межах їх компетенції, а також критично оцінювати достовірність і повноту підсумків експертиз.

Перелік дисциплін, засвоєння яких потрібні студентам для вивчення цього курсу: кримінальне право та процес; кримінологія; криміналістика; цивільне право і процес; педагогіка; кримінально-виконавче право; адміністративне право і процес; судова експертологія.

Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна.

Згідно із вимогами Стандарту дисципліна забезпечує набуття студентами наступних компетентностей:

Інтегральна: мати здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у випадку залучення під час професійної діяльності у галузі охорони здоров'я за вимогою правоохоронних органів при розслідуванні справ проти життя та здоров'я людини або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов та вимог.

Загальних компетентностей:

1.Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність вчитися і бути сучасно навченим.

2.Знання та розуміння предметної області та розуміння професії.

3.Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

4.Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; здатність спілкуватись другою мовою.

5.Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

6.Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.

7.Здатність до адаптації та дії в новій ситуації; здатність працювати автономно.

8.Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

9.Здатність до вибору стратегії спілкування.

10.Здатність працювати в команді.

11.Навички міжособистісної взаємодії.

12.Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

13.Навики здійснення безпечної діяльності.

14.Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

15.Прагнення до збереження навколишнього середовища.

16.Здатність діяти соціально відповідально та громадянсько свідомо.

Спеціальних (фахових, предметних) компетентностей:

1.Знання нормативно-правових засад проведення судово-медичної експертизи.

2.Пояснювати функцію структурних підрозділів бюро судово-медичної експертизи.

3.Виконання функцій судового експерта у встановлених законом випадках.

4.Збирання медичної інформації про обставини пригоди у випадку експертизи з приводу травми обличчя.

5.Вміння проводити опис тілесних ушкоджень постраждалої особи.

6.Вміння проводити опис стоматологічного статусу постраждалої особи.

7.Розуміти принципи судово-медичної стоматологічної ідентифікації невідомої особи.

8.Вміння використовувати ознаки ступенів тяжкості тілесних ушкоджень при визначенні їх ступеня тяжкості на обличчі.

9.Вміння встановлювати факт настання біологічної смерті.

10.Вміння визначати наявність та проводити описання стану трупних явищ.

11.Вміння визначати вид тілесного ушкодження та механізм його виникнення на обличчі.

12.Вміння формулювати питання для проведення судово-медичної експертизи ушкоджень.

13.Розуміння сучасних можливостей судово-медичної експертизи.

14.Вміння опису слідів крові на місці події.

15.Вміння правильного вилучення речових доказів біологічного походження з місця події.

16.Розуміння професійно-посадових правопорушень медичних працівників.

17. Вміння працювати з медичною документацією.

18.Опрацювання державної, соціальної та медичної інформації.

Матриця компетентностей

№	Компетентність	Знання	Уміння	Комунікація	Автономія та відповідальність
1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;здатність вчитися і бути сучасно навченим		+		
2	Знання та розуміння предметної області та розуміння професії	+		+	
3	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях	+	+		+
4	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;	+		+	+

	здатність спілкуватись другою мовою				
5	Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій	+	+	+	+
6	Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел	+	+	+	+
7	Здатність до адаптації та дії в новій ситуації;здатність працювати автономно	+	+	+	+
8	Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми		+	+	+
9	Здатність до вибору стратегії спілкування	+	+	+	+
10	Здатність працювати в команді	+	+	+	
11	Навички міжособистісної взаємодії		+	+	+
12	Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)				+
13	Навики здійснення безпечної діяльності	+	+		+
14	Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт	+	+		+
15	Прагнення до збереження навколишнього середовища	+	+	+	+
16	Здатність діяти соціально відповідально та громадянсько свідомо	+	+	+	+
17	Знання нормативно-правових засад проведення судово-медичної експертизи	+			
18	Пояснювати функцію структурних підрозділів бюро судово-медичної експертизи	+	+	+	
19	Виконання функцій судового експерта у встановлених законом випадках	+	+		
20	Збирання медичної інформації про обставини пригоди у випадку експертизи з приводу травми обличчя.	+	+	+	
21	Вміння проводити опис тілесних ушкоджень на обличчі постраждалої особи.	+	+		+
22	Вміння проводити опис постраждалої особи.	+	+		+
23	Розуміти принципи судово-медичної ідентифікації невідомої особи.	+		+	
24	Вміння використовувати ознаки ступенів тяжкості тілесних ушкоджень при визначенні їх ступеня тяжкості на обличчі	+	+		+
25	Вміння встановлювати факт настання біологічної смерті	+	+		+
26	Вміння визначати наявність та проводити описання стану трупних явищ	+	+		+
26	Вміння визначати вид тілесного	+	+		+

	ушкодження та механізм його виникнення на обличчі				
28	Вміння формулювати питання для проведення судово-медичної експертизи ушкоджень обличчя та ротової порожнини	+	+	+	+
29	Розуміння сучасних можливостей судово-медичної експертизи	+	+	+	
30	Вміння опису слідів крові на місці події	+	+		+
31	Вміння правильного вилучення речових доказів біологічного походження з місця події	+	+		+
32	Розуміння професійно-посадових правопорушень медичних працівників	+		+	
33	Вміння працювати з медичною документацією		+	+	+
34	Опрацювання державної, соціальної та медичної інформації		+	+	

Результати навчання:

Інтегративні кінцеві програмні результати навчання, формуванню яких сприяє навчальна дисципліна

Програмні результати навчання	**Компетентності**																	
	Загальні компетентності (за відповідним номером)																	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Пояснювати роль та місце судово-медичної експертизи в стоматологічній практиці	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+		
Демонструвати збір інформації про скарги постраждалої особи та обставини пригоди, описувати тілесні ушкодженнярожнини, узагальнювати їх характер та робити висновок про, фактор зовнішнього середовища, механізм травми і ступінь її тяжкості	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		
Називати на тілі померлої особи ознаки біологічної смерті, аналізувати їх прояви.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		
Пояснювати можливості судово-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		

медичної ідентифікації невідомої особи , виявляти показники, які необхідні для ідентифікації особи за наявною медичною документацією.																		
Ілюструвати різновиди речових доказів біологічного походження за їхніми візуальними характеристиками на місці події, описувати різновиди речових доказів, пояснювати правила їх вилучення, формулювати питання, які необхідно вирішити під час проведення судово-медичної експертизи.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		
Спеціальні фахові компетентності (за порядковим номером)																		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
Пояснювати роль та місце судово-медичної експертизи в практиці	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Демонструвати збір інформації про скарги постраждалої особи та обставини пригоди, описувати тілесні ушкодження , узагальнювати їх характер та робити висновок про вид фактору зовнішнього середовища, механізм травми і ступінь її тяжкості	+	+	+	+	+	+	+	+			+	+	+				+	+
Називати на тілі померлої особи ознаки біологічної смерті, аналізувати їх прояви.	+	+	+						+	+		+	+				+	+
Пояснювати можливості судово-медичної ідентифікації	+	+	+			+	+					+	+				+	+

невідомої особи , виявляти показники, які необхідні для ідентифікації особи за наявною медичною документацією.																		
Ілюструвати різновиди речових доказів біологічного походження за їхніми візуальними характеристиками на місці події, описувати різновиди речових доказів, пояснювати правила їх вилучення, формулювати питання, які необхідно вирішити під час проведення судово-медичної експертизи.	+	+	+									+					+	+
Афективна сфера																		
Отримувати необхідну інформацію із документації та під час обстеження особи стосовно виду та механізму травми тканин	+	+	+	+	+	+	+	+			+	+	+				+	+
Дотримуватися здорового способу життя, користуватися прийомами саморегуляції та самоконтролю			+						+							+		
Усвідомлювати та керуватися громадянськими правами, свободами, підвищувати загально-освітній та культурний рівень	+	+	+	+								+				+		
Дотримуватися вимог етики та деонтології	+	+	+	+					+							+		
Психомоторна сфера																		
Виконувати маніпуляції з дослідження трупних явищ	+	+	+						+	+							+	+

Досягати точності в описуванні тілесних ушкоджень, розташованих на обличчі та в ротовій порожнині	+	+	+	+	+	+	+	+			+	+	+				+	+
Відтворювати правила вилучення речових доказів біологічного походження	+	+	+										+	+	+		+	+

Результати навчання для дисципліни: судова медицина надає основи знань щодо сучасних можливостей судово-медичної експертизи, структури служби та функцій її підрозділів, виконання функцій судового експерта згідно процесуального законодавства за професійним спрямуванням, а також надає вміння із встановлення факту біологічної смерті, опису трупа на місці його виявлення, розуміння трупних явищ, опису тілесних ушкоджень та визначення їх виду, знаходження та опису речових доказів біологічного походження.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- предмет судової медицини, його завдання, законодавчі і процесуальні можливості виконання експертиз;
- загальнотеоретичні проблеми судової медицини , процесуально-організаційні основи діяльності судово-медичної служби в Україні та за кордоном;
- види експертиз та порядок їх призначення згідно чинного законодавства; підстави для виконання судово-медичної експертизи (дослідження) трупу, живої особи, речових доказів; види слідчих дій; вимоги до оформлення судово-медичної документації; значення дослідження одягу під час зовнішнього огляду трупу до розтину; перелік додаткових досліджень, які використовують під час судово-медичних експертиз (досліджень, освідувань); методи знаходження, вилучення, пакування речових доказів на місці події, під час освідування чи інших слідчих діях;
- порядок призначення і здійснення судово-медичних експертиз в кримінальному і цивільному процесах;

вміти:

- здійснювати огляд, опис трупу на місці події або його знаходження, огляд та опис речових доказів біологічного (людського) походження з повноцінним забором для наступних експертних досліджень;
- правильно формулювати запитання для судово-медичного експерта, чітко розуміючи межі компетенції та можливості експертів;
- юридично правильно оцінювати результати судово-медичної експертизи (дослідження, освідування), а також знайдених та досліджених речових доказів біологічного походження;

- відрізняти медичну оцінку осіб різного віку та стосовно різних захворювань.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 135 годин, 4,5 кредита ECTS.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль

Тема 1. Предмет і зміст судової медицини. Процесуальні та організаційні основи судово - медичної експертизи в Україні

Термін «експертиза».

Експертиза в кримінальному та цивільному судочинстві. Предмет, метод і система судової медицини.

Зв'язок судової медицини з іншими науками.

Процесуальні та організаційні основи судово - медичної експертизи в Україні. Нормативні акти, які регламентують діяльність судово - медичних закладів та судово - медичних експертів.

Судово - експертна діяльність спеціаліста під час дізнання, досудового слідства та в суді. Види судово - медичної експертизи: первинна, повторна, додаткова; одноосібна, комісійна; комплексна.

Об'єкти судово - медичної експертизи. Підстави для обов'язкового призначення та виконання судово - медичної експертизи.

Судово - медична документація. Підсумок «Висновку» експерта як доказ у справах стосовно злочинів проти особи.

Тема 2. Смерть і трупні явища, їх судово – медичне значення. Огляд і судово-медичне дослідження трупу

Умирання та смерть. Межа можливості збереження життя. Термінальний стан. Права людини. Труп як донор. Евтаназія. Судово - медична класифікація смерті. Проблема визначення самогубства, вбивства, нещасного випадку. Констатація факту смерті, її ознаки.

Імовірні та достовірні ознаки смерті.

Ранні трупні явища (охолодження трупу, трупні плями, трупне заклякання, зовнішні ознаки висихання, автоліз).

Пізні трупні явища (гниття, муміфікація, жировіск, торфяне дублення та інші види природної консервації трупу). Руйнування трупу комахами та хребетними тваринами, експертне значення.

З'ясування часу настання смерті під час зовнішнього огляду трупа та його експертизі. Визначення давності поховання трупу після його ексгумації за кістковими рештками.

Особливості огляду та головні питання, які вирішують під час зовнішнього огляду трупа.

Підстави для судово - медичного дослідження трупу, документація. Судово - медичний розтин померлої особи в стаціонарі, якщо порушена кримінальна справа проти медичного персоналу закладу.

Термін «дитиновбивство». Причини насильної та ненасильної смерті плодів та новонароджених. Судово - медичні критерії новонародженості, живонародженості, життєздатності тощо.

Діагностичні можливості судово - медичного дослідження ексгумованого трупу.

Тема 3. Судово-медична характеристика механічних ушкоджень. Причини смерті внаслідок травм

Загальні питання про механічні ушкодження, травму, травматизм, судово-медичну травматологію, навмисне вбивство. Види травматизму.

Терміни «тілесні ушкодження», «ступінь тяжкості тілесних ушкоджень».

Питання, вирішення яких є компетенцією лікарів, судово - медичних експертів під час дослідження ушкоджень і смерті внаслідок них.

Судово - медична класифікація ушкоджень та їх види, ознаки й походження, ускладнення та причини смерті внаслідок механічних ушкоджень.

Завдання та способи дослідження ушкоджень. Лабораторні методи дослідження ушкоджень.

Прижиттєві та посмертні (навмисні і випадкові) тілесні ушкодження, послідовність їх спричинення. Відмінність прижиттєвих ушкоджень на трупі та спричинених після смерті. Визначення здатності до самостійної дії після отриманих смертельних ушкоджень.

Судово - медичне з’ясування ступеня тяжкості тілесних ушкоджень.

Тема 4. Судово-медична експертиза ушкоджень, спричинених тупими предметами та гострими знаряддями

Ушкодження, які спричиняють частини тіла людини, знаряддя та зброя у руках людини, а також, отримані на виробництві. Механізм дії тупого предмету на тканини.

Ушкодження внаслідок падіння з висоти на площину: види падінь, механізм виникнення ушкоджень залежно від висоти, виду падіння тощо.

Падіння на сходах багатоповерхових будинків.

Лабораторні дослідження ушкоджень, спричинених тупими предметами.

Гострі знаряддя та їх класифікація. Механізми утворення ушкоджень гострими знаряддями та їх морфологічна характеристика.

З’ясування особливостей знарядь за ушкодженнях на одязі та тілі людини.

Особливості ушкоджень гострими предметами або знаряддями, які спричинені власноруч чи сторонньою рукою.

Лабораторне дослідження механічних ушкоджень гострими знаряддями під час судово - медичного дослідження живої особи чи трупу.

Тема 5. Вогнепальні (вогнестрільні) ушкодження. Медико - криміналістичні дослідження в експертній практиці

Вогнепальна зброя та її види. Механізм дії вогнепального снаряду або його частин на одяг, тканини та органи людини. Ознаки вогнепальних ушкоджень та їх особливості залежно від листанції пострілу.

Визначення напрямку пострілу. З'ясування виду та зразку вогнепальної зброї по ушкодженнях. Судово - медичне визначення кульових поранень, особливості ушкоджень внаслідок пострілів через перешкоду та деформованими кулями.

Ушкодження внаслідок пострілу гумовими кулями, кулями, які розчиняються і містять швидкодіючу отруйну речовину.

Ушкодження дробовими (картечними) набоями внаслідок пострілу з мисливської рушниці. Визначення дистанції пострілу з мисливської зброї.

Ушкодження внаслідок пострілів з автоматичної зброї, з нетипової саморобної та пневматичної зброї. Поранення внаслідок пострілу холостим набоєм з вогнепальної зброї.

Ураження газовою зброєю.

Ураження внаслідок вибуху.

Значення огляду одягу під час експертизи вогнепальних ушкоджень.

Лабораторні дослідження вогнепальних ушкоджень одягу та трупу.

Тема 6. Судово - медична експертиза транспортної травми

Транспортна травма, її класифікація, місце в структурі насильної смерті.

Автомобільна травма, її види. Особливості ушкоджень і механізм їх виникнення під час автомобільної травми.

Значення огляду місця дорожньо – транспортної події, особливості виконання огляду події у містах. Огляд транспортних засобів, ушкоджень і слідів на одязі під час судово - медичної експертизи автомобільної травми, їх значення у розслідуванні.

Мотоциклетна, трамвайна та інші види травм.

Залізнична травма та її види. Умови спричинення ушкоджень, їх особливості.

Авіаційна травма та її види. Особливості судово - медичного огляду місця катастрофи, судово - медичної експертизи трупів та значення цього для з'ясування причини авіаційної події.

Травматизм на водному транспорті.

Лабораторне дослідження трупу та речових доказів транспортної травми.

Тема 7. Розлад здоров'я і смерть внаслідок гострого кисневого голодування (асфіксія) та дії різних чинників довкілля (крайні температури, струм, різко змінений атмосферний тиск, променева енергія*)*

Терміни «гіпоксія», «асфіксія» та «механічна асфіксія». Види кисневого голодування.

Загальні ознаки задушення під час зовнішнього та внутрішнього дослідження трупу.

Судово - медична характеристика ознак повішення та задушення петлею.

Значення огляду місця події та трупу. Значення огляду петлі та її вузлів. Відмінності странгуляційної борозни під час повішення і задушення петлею. Сучасні методи дослідження странгуляційної борозни та визначення її прижиттєвості.

Судово - медичне визначення задушення руками (рукою), особливості механічних ушкоджень такого виду смерті.

Закриття отворів носа та рота. Закриття просвіту дихальних шляхів сторонніми тілами.

Загальна та місцева дія високої температури на шкіру людини. Ознаки прижиттєвої дії різних джерел високої температури. Причини смерті внаслідок опікової травми. Експертиза обгорілих трупів, знайдених на місці пожежі.

Загальна та місцева дія низької температури на людину. Ознаки смерті внаслідок переохолодження організму. Зміни, які виникають після замерзання чи відтанення (розморожування).

Ушкодження внаслідок дії технічної та атмосферної електрики. Умови, що сприяють електротравмі. Ознаки дії електричного струму. Лабораторні дослідження та їх значення у розслідуванні таких випадків.

Види променевої енергії. Термін «променева хвороба». Ознаки її розпізнавання на трупі. Особливості огляду місця події, якщо умови смерті схожі на аналогічні внаслідок дії проникаючої радіації.

Ушкодження та смерть внаслідок різких змін атмосферного тиску. Особливості визначення дії на організм людини великого та низького тиску.

Хворобливі розлади та смерть внаслідок перевтоми (фізичне перевантаження).

Особливості огляду місця події внаслідок дії чинників довкілля.

Тема 8. Ушкодження, розлад здоров'я та смерть внаслідок дії хімічних речовин

Терміни «отрута», «отруєння» та «токсикологія». Судово - медична класифікація отруєнь. Умови дії отрут та їх походження.

Діагностика інтоксикації (самоотруєння) та джерела доказів отруєння: обставини події, судово - медичне дослідження трупу, його відмінності від інших видів судово - медичного розтину.

Лабораторні дослідження, їх значення під час експертизи отруєнь з обов'язковою критичною оцінкою результатів.

Порядок вилучення, пакування, скерування отруйних речовин, блювотних і калових мас, внутрішніх органів, тканин і рідин трупу людини для судово - токсикологічного дослідження.

Судово - медична діагностика отруєння етиловим алкоголем і його сурогатами.

Судово - медична експертиза стосовно отруєнь їдкими, деструктивними, кров'яними, функціональними отрутами та отрутохімікатами.

Харчові отруєння, обставини подій, причини, їх види та система підтвердження.

Особливості огляду місця події, якщо обставини смерті схожі на отруєння.

Тема 9. Судово - медичний огляд (освідування) потерпілих, обвинувачених та інших осіб

Підстави та порядок виконання судово - медичної експертизи стосовно живих осіб. Права людини як об'єкту судово - медичного дослідження.

Судово - медична експертиза з'ясування стану здоров'я, втрати працездатності, удаваних і штучних хвороб, самокалічення.

Судово - медична експертиза спірного статевого стану і статевих злочинів: зґвалтування, розбещення неповнолітніх. Насильний статевий акт.

Лабораторні методи, які використовують під час судово - медичної експертизи щодо статевих злочинів.

Експертиза стосовно зараження венеричними хворобами та ВІЛ-інфекцією (СНІДом).

Судово - медична експертиза шлюбу. Штучне запліднення. Стерилізація.

Законодавча регламентація переривання вагітності. Термін «кримінальний аборт». Наслідки кримінального аборту.

Способи переривання вагітності за допомогою механічних, термічних і хімічних засобів. Дослідження вагітних жінок, передчасного переривання вагітності (аборт) та колишніх пологів.

Тема 10. Судово - медичне дослідження речових доказів біологічного походження

Термін «речовий доказ».

Пошук, порядок вилучення, пакування слідів біологічного походження для судово - медичного дослідження.

Експертиза крові та її слідів. Питання, які вирішують під час експертизи крові. Методи, які використовують під час лабораторних досліджень крові для з'ясування її видової, групової та статевої належності.

Принципи та можливості судово - медичної експертизи крові у випадках спірного батьківства, материнства та заміни дітей. Генотипоскопія («ДНК-дактилоскопія») в судовій медицині.

Принципи та можливості експертизи сперми, слини, волосся, вмісту молочних залоз жінки, поту та інших біологічних об'єктів: питання, які вирішує експертиза.

Судово - цитологічні дослідження: об'єкти, можливості виконання.

Експертиза нашарувань на знаряддях, якими спричинили травму.

Медико - криміналістичні дослідження: об'єкти, можливості виконання.

Тема 11. Судово - медична експертиза за матеріалами справ (кримінальних, цивільних, адміністративних)

Кримінальна (судова) справа як об'єкт вивчення судово - медичними експертами: підстави, особливості виконання, нормативне забезпечення.

Терміни «медична етика» та «деонтологія». Етичні та деонтологічні основи професійної діяльності лікаря.

Процесуальні норми, підстави, порядок та судово - медичні інстанції, у

яких виконують експертизи.

«Основи законодавства про охорону здоров'я України» (1992).

Лікарська помилка, нещасний випадок, проступок, умисел у діяльності медичного працівника. Дії лікаря в умовах крайньої необхідності. Лікарська таємниця.

Відповідальність за професійні та професійно – посадові правопорушення медичних працівників згідно Кримінального кодексу України.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	У тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1.												
Тема 1. Предмет і зміст судової медицини. Процесуальні та організаційні основи судово-медичної експертизи в Україні. Нормативні акти, які забезпечують виконання експертиз. Об'єкти судово-медичної експертизи. Документація	8	2	2			4		2				8
Тема 2. Смерть і трупні явища, їх судово-медичне значення. Судово-медичне дослідження трупу Огляд трупу на місці його знаходження. Складання протоколу огляду місця події	14	2	8			4		1	2			8
Тема 3. Судово-медична характеристика механічних ушкоджень. Причини смерті внаслідок ушкоджень Юридична кваліфікація тілесних ушкоджень. Правила їх визначення	10	2	4			4		1	1			8
Тема 4. Судово-медична експертиза ушкоджень тупими предметами та гострими знаряддями. Судово-медична експертиза дорожньо-транспортної травми	6	2				4		1				6
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

Тема 5. Вогнестрільні ушкодження. Медико-криміналістичні дослідження у експертній практиці	6	2				4						6
Тема 6. Розлад здоров'я та смерть в результаті дії різних чинників довкілля та внаслідок гострого кисневого голодування (асфіксія)	6	2				4		1				8
Тема 7. Ушкодження, розлад здоров'я та смерть внаслідок дії хімічних речовин	6	2				4		1				6
Тема 8. Судово-медичне обстеження (освідування) потерпілих, обвинувачених та інших осіб Експертиза речових доказів біологічного походження. Їх знаходження, опис, вилучення, пакування та скерування для судово-медичного дослідження Судово-медична експертиза за матеріалами справ (кримінальних, цивільних, адміністративних). Аналіз судово-медичної документації стосовно живих осіб, трупів, матеріалів кримінальних справ	8	2	2			4		3	1			8
Залік	2		2				2		2			
Усього годин	72	16	16			40	72	10	4			58

Теми лекцій

№№	Назва теми	Кількість академічних годин
1	2	5
1.	Предмет і зміст судової медицини. Процесуальні та організаційні основи судово-медичної експертизи в Україні	2
2.	Смерть і трупні явища. Огляд місця події. Судово-медичне дослідження трупу. Дитиновбивство. Ексгумація трупу	2

3.	Судово-медична характеристика механічних ушкоджень. Причини смерті внаслідок ушкоджень	2
4.	Судово-медична експертиза ушкоджень тупими предметами та гострими знаряддями. Додаткові лабораторні дослідження під час виконання експертизи	2
5.	Вогнестрільні ушкодження. Медико-криміналістичні дослідження у експертній практиці	2
6.	Розлад здоров'я і смерть внаслідок гострого кисневого голодування (асфіксія). Розлад здоров'я та смерть в результаті дії різних чинників довкілля	2
7.	Ушкодження, розлад здоров'я та смерть внаслідок дії хімічних речовин	2
8.	Судово-медичне обстеження (освідування) потерпілих, обвинувачених на інших осіб Судово-медичне дослідження речових доказів Судово-медична експертиза за матеріалами кримінальних, цивільних, адміністративних	2
	Всього:	16

Теми практичних занять

№№	Назва теми	Кількість академічних годин
1	2	4
1.	Процесуальні та організаційні основи судово-медичної експертизи в Україні. Нормативні акти, які забезпечують їх виконання. Об‘єкти судово-медичної експертизи. Документація	2
2.	Показове судово-медичне дослідження трупу	4
3	Огляд трупу на місці його знаходження.	2
	Складання протоколу огляду місця події з описом трупа	2
4	Юридична кваліфікація тілесних ушкоджень. Правила їх визначення	2
	Вирішення ситуаційних задач стосовно ступення тяжкості тілесних ушкоджень потерпілих.	2
5	Аналіз судово-медичної документації стосовно живих осіб, трупів, матеріалів кримінальних справ	2
	Всього:	16

Теми для самостійного вивчення

№№	Назва теми	Кількість годин
1.	Дитиновбиство згідно чинного кримінального законодавства. Судово-медичне дослідження трупів плодів та новонароджених	4
2.	Раптова смерть, як об'єкт правової оцінки	4
3.	Ексгумація, судово-медична експертиза ексгумованого трупу	4
4.	Дорожньо-транспортний травматизм, види, класифікація	4
5.	Статеві стани та статеві злочини в кримінальному процесі	4
6.	Медико-криміналістичні дослідження в експертній практиці	4
7.	Венеричні хвороби, зараження ВІЛ-інфекцією, судово-медичні аспекти їх визначення.	4
8.	Шкода здоров'ю в кримінальному та цивільному процесах	4
9.	Правове регулювання медичних та судово-медичних експертиз	4
10.	Види кримінальної, цивільної та адміністративної відповідальності медичних працівників за професійні та посадові правопорушення	4
	Всього:	40

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У ході викладання навчальної дисципліни підлягають використанню методи, спрямовані на:

- формування у студентів інтересу до пізнавальної діяльності й відповідальності за навчальну працю;
- забезпечення мисленнєвої діяльності (індуктивного, дедуктивного, репродуктивного й пошукового характеру);
- а також методи, пов´язані з контролем за навчальною діяльністю студентів.

Серед методів навчання, зокрема, підлягають застосуванню наступні: розповідь, пояснення, бесіда, лекція, демонстрація, спостереження, практичне заняття.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Методи проведення поточного контролю під час навчальних занять визначаються кафедрою і здійснюються шляхом усного опитування студентів,

проведення контрольних робіт, виконання завдань та вирішення задач із практичних проблем. Проміжний контроль здійснюється шляхом проведення модуля (модульний контроль). Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання шляхом проведення заліку. Форма проведення заліку – письмова, усна, тестова тощо - затверджується кафедрою.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Модуль 1. «Судова медицина»											
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	Т6	Т7	Т8	Сит.задача	Контрольна робота		Залік
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	50	100

Шкала оцінювання: Університету, національна та ECTS

Оцінка в балах	***Оцінка ECTS***	***Визначення***	***За національною шкалою***
			Екзаменаційна оцінка
91 – 100	**A**	***Відмінно***	***Відмінно***
81-90	**B**	***Дуже добре***	***Добре***
71-80	**C**	***Добре***	
61-70	**D**	***Задовільно***	***Задовільно***
51-60	**E**	***Достатньо***	
0-50	**FX**	***Незадовільно з правом перескладання***	***Незадовільно***
0-50	**F**	***Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни***	***Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни***

91-100 балів (відмінно) - виставляється студенту, який дав повну і правильну відповідь на всі питання, що базуються на знанні нормативно-правових актів, судової практики та спеціальної літератури. Прояви уміння застосування набуті знання до конкретних суспільно-економічних ситуацій та здібності аналізу джерел вивчення даного курсу.

81-90 балів (дуже добре) - виставляється студенту, який дав не цілком повну але правильну відповідь на всі питання, що базується на знанні.

71-80 балів (добре) - виставляється студенту, який дав повну і правильну відповідь, але не на всі питання, або відповідь не базується на всіх складових джерелах вивчення. Тобто знав нормативно-правовий акт та судову практику

але не знав інформації, що міститься у спеціальній літературі, чи інформації, яка міститься у інших джерелах. Однак у підсумку його відповідь повинна базуватись не менше ніж на двох базових джерелах.

61-70 балів (задовільно) - виставляється студенту, який не дав вичерпної детальної відповіді на питання контрольних завдань і яка базується тільки на одному із рекомендованих джерел вивчення матеріалу.

51-60 балів (достатньо) - виставляється студенту, який не дав вичерпної (достатньої) відповіді на питання контрольних завдань та не може назвати джерела інформації навчальної дисципліни.

0-50 балів (незадовільно) - виставляється студентові, який виявив значні прогалини в знаннях основного навчального матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань, незнайомий з основною юридичною літературою з дисципліни.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ З СУДОВОЇ МЕДИЦИНИ

1. Предмет і зміст судової медицини , її завдання.
2. Процесуальні та організаційні основи судово-медичної експертизи.
3. Побудова судово-медичної служби на Україні.
4. Права, обов‘язки та відповідальність судово-медичного експерта та лікаря-експерта.
5. Об‘єкти судово-медичної експертизи. Вимоги до документації.
6. Життя, смерть, їх визначення. Етапи настання смерті.
7. Трупні плями та їх судово-медичне значення.
8. Трупне задубіння, судово-медичне значення.
9. Охолодження трупа та особливості визначення часу настання смерті.
10. Пізні трупні явища, їх види.
11. Трупне гниття, етапи його розвитку та судово-медичне значення.
12. "Консервуючи" природні трупні явища.
13. Підстави до проведення судово-медичного розтину.
14. Перелік питань, які повинен поставити слідчий перед судово-медичним експертом при виконанні судово-медичного дослідження трупа.
15. Особливості дослідження трупа невідомої особи.
16. Визначення поняття "раптова смерть", медико-соціальні причини.
17. Роль лікаря-фахівця в огляді трупа на місці його виявлення.
18. Визначення понять "механічне ушкодження", “тілесне ушкодження”, "травма", "травматизм"
19. Питання, що вирішуються при механічних ушкодженнях.
20. Види ушкоджень.
21. Садна, синці, механізм їх утворення та судово-медичне значення.
22. Види ран, поранень, їх судово-медичне значення.
23. Забиті рани, їх ознаки, види, характер в залежності від виду травмуючого предмета.
24. Переломи плоских та трубчастих кісток, механізми їх утворення.
25. Причини смерті при ушкодженнях.

26. Особливості ушкоджень при падінні людини з висоти.
27. Автомобільна травма, класифікація, види ушкоджень.
28. Залізнична травма. Її види та особливості ушкоджень.
29. Гострі знаряддя, їх класифікація та види ушкоджень від них.
30. Колоті та колото-різані рани, їх судово-медичне значення.
31. Різані та рубані рани, їх судово-медичне значення.
32. Питання, що вирішуються судово-медичним експертом при дослідженні ран від дії гострих знарядь.
33. Класифікація ручної стрілецької вогнепальної зброї.
34. Види набоїв, їх кінетична енергія та зв‘язок з цим формуванням ушкоджень.
35. Кульове вогнестрільні поранення, його елементи та особливості.
36. Судово-медичне визначення відстані (дистанції) пострілу.
37. Кульове вогнепальне поранення при пострілі впритул.
38. Особливості кульового вогнестрільного поранення при пострілі з близької відстані.
39. Кульове вогнестрільне поранення при пострілі з неблизької відстані.
40. Визначення напрямку раневого каналу вогнестрільного поранення, напрямку пострілу.
41. Ушкодження при вибухах мін, снарядів, запалів.
42. Ушкодження дробовим набоєм, визначення відстані пострілу у випадках дробових поранень.
43. Медико-криміналістичні та інші лабораторні дослідження вогнепальних ушкоджень.
44. Поняття "киснева недостатність", "асфіксія", види, класифікація.
45. Загально-асфіктичні ознаки, їх судово-медичне значення.
46. Класифікація механічної асфіксії.
47. Повішення .задушення петлею, їх ознаки.
48. Судово-медична характеристика удавлення руками.
49. Обтураційні види асфіксії.
50. Судово-медична діагностика утеплення.
51. Розлад здоров‘я та смерть від дії технічної електрики.
52. Розлад здоров‘я та смерть від дії блискавки.
53. Смерть від дії високої температури. Судово-медичні ознаки термічних опіків, відмінності дії полум‘я та окропу.
54. Судово-медичне дослідження обгорілих трупів.
55. Судово-медична діагностика смерті від переохолодження тіла людини.
56. Поняття "отрута", "отруєння", "токсикологія".
57. Класифікація отруєнь.
58. Особливості огляду місця події при підозрі на отруєння.
59. Особливості ексгумації трупа при отруєннях.
60. Отруєння етиловим алкоголем і його сурогатами.
61. Отруєння оксидом вуглецю, його ознаки.
62. Отруєння наркотиками.
63. Харчові отруєння, їх види, класифікація, зв‘язок із чинним законодавством.
64. Юридична класифікація тілесних ушкоджень.

65. Тяжкі тілесні ушкодження, ознаки.
66. Природа небезпеки для життя та її визначення при встановленні тяжких тілесних ушкоджень.
67. Тілесні ушкодження середньої тяжкості та легкі тілесні ушкодження, їх ознаки.
68. Підстави до судово-медичного огляду живих осіб, організація, методи та документація.
69. Визначення понять "стійка та тимчасова втрата працездатності", "каліцтво", "інвалідність", їх судово-медичне визначення.
70. Визначення понять "симуляція", "агравація", "дисимуляція", "калічення членів".
71. Статеві стани як об‘єкт судово-медичного дослідження живої особи, їх види.
72. Статеві злочини, їх види, особливості судово-медичної експертизи.
73. Визначення понять "згвалтування", "Розбещення", "Розтління", "насильне мужелозство".
74. Визначення терміну "дітовбивство", види цього злочину.
75. Судово-медична діагностика "живонародженості", "життєздатності", зрілості дитини.
76. Особливості огляду місця події при дітовбивстві.
77. Правила вилучення та скерування речових доказів на лабораторне дослідження в обласне бюро судово-медичної експертизи.
78. Основні питання, що вирішуються при дослідженні плям крові.
79. Особливості судово-імунологічного дослідження волосся, сперми, сім‘яних рідин.
80. Види венеричних захворювань, зараження ВІЛ-інфекцією, судово-медичні аспекти їх визначення.
81. Види судово-медичної експертизи за матеріалами слідчих та судових справ, приводи, форма, особливості.
82. Види відповідальності медичних працівників за професійні та посадові правопорушення.
83. Особливості судово-медичної експертизи в суді.
84. Удавані і штучні хвороби, їх судово-медичне визначення.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Судова медицина: [комплексний навч. посіб.] / А.І Найда, О.Р.Малик; за ред. В.Т. Нора. – К.; Атіка, 2012. – 272 с.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

І. Нормативно-правові акти

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. 1996, №30, ст. 49–51, 55.
2. Кримінальний кодекс України.–К.: Атіка, 2001.– 160 с.

3. Кримінально–процесуальний кодекс України.Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В.Г.Гончаренко. в.т. Нора, М.С. Шумила.– К.: Юстініан 2012.– 1224 с.
4. Науково–практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 р. (за ред. М.І.Мельника, М.І.Хавренюка). – К.: Каннон., 2001.–1104 с.
5. Цивільний кодекс Української РСР. Кодекси України. у 3 кн. 2-ге видання /В.Ф. Бойко. – К.:% Юрінком Інтер, 1998, Кн. 2 – 448 с.
6. Цивільний процесуальний кодекс України. –К.: Атіка, 2001. –128 с.
7. Основи Законодавства України про охорону здоров'я (10 вересня 1992) // Відомості Верховної Ради України. 1993, №4 ст. 19 (ст.ст. 71–73).
8. Закон України "Про судову експертизу". (25 лютого 1994 р.) // Відомості Верховної Ради України. 1994, №28, ст.232, (ст.ст. 7, 10, 12).
9. Закон України "Про психіатричну допомогу" 22.02, 2000 // Відомості Верховної Ради України. 2000, №19, ст.143, (ст.ст. 1489–14).
10. Наказ №6 від 17 січня 1995 р. Міністерства охорони здоров'я України "Про розвиток та вдосконалення судово–медичної служби України" // К.: Інтел. 1995, – 220 с.
11. Закони України про охорону здоров'я (Збірник нормативно–правових актів) /Під ред. В.Ф.Москаленко, Л.В.Костицький.–Тернопіль: Укрмедкнига. 2000.– 464 с.
12. Медичне право України: Збірник нормативно-правових актів /Упоряд.і наук.ред. Н.Б. Болотіна. – К.: Видавничій Дім "Ін Юре", 2001. – 412 с.
13. Постанова кабінету міністрів України від 4 квітня 1994 р., № 221 "Про затвердження порядку, організації та проведення медико-соціальної експертизи втрати працездатності, ст. 8 п.б.
14. Наказ МОЗ України 05.08.1998 р. № 238 /МЮ України 14.10.1998 р. №652/3092/ 534 "Про затвердження Критеріїв встановлення ступеня втрати професійної працездатності у відсотках..." Офіційний вісник України, 1998, № 41, с. 156–178.
15. Наказ міністерства юстиції України № 53/5 від 08.10.1998 р. "Про затвердження інструкції про призначення та проведення судових експертиз та науково–методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз". Юридичний вісник України, 1998, №52, – 184 с.

II. Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах

1. Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 1997 р. №8 //Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах. Львів: юридичний факультет Львівського державного університету ім.Івана Франка. – 1998, с. 239–245.
2. Про судову практику в справах про злочини проти життя і здоров'я людини: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 1 квітня 1994 р. №1 із змінами від 3 грудня 1997 р. //Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах. Львів: юридичний факультет Львівського державного університету ім. Івана Франка. – 1998. – с.106–113.

3. Про судову практику у справах зґвалтування та інші статеві злочини: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 березня 1992 р. №4 із змінами від 4 червня 1993 р., 3 грудня 1997 р. //Збірник Постанов Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах. Львів: юридичний факультет Львівського державного університету ім. Івана Франка. – 1998, с. 106–113.
4. Про судову практику в справах про злочини, пов'язані з наркотичними засобами, психотропними речовинами та прекурсорами: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 1998 р. №3 //Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах. Львів: юридичний факультет Львівського державного університету ім.Івана Франка. – 1998, с. 214–224.
5. та цивільних справ (за станом на 1 лютого 1995р.). 1, 1995р., Юрінком, с. 123-132.

Базова

1. Герасименко О.І. Судова медична експертиза (загальна частина). Донецьк: Нора-Прес, 2007. – 508 с.
2. Судова медицина: Підручник для студентів медичних вузів. /І. О. Концевич, Б. В. Михайленко ред. //К.: МП "Леся", 1997, – 655 с.
3. Судова медицина. Підручник для студентів мед.вузів. За ред. А.С.Лісового, В.В.Білкун та ін. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 480 с.
4. Соколова О.В., Азаров Ю.І., Михайличенко Б.В. Судова медицина: Курс лекцій.2-ге вид., стереотип. - К.:Вид. ПАЛИВОДА А.И., 2007. – 244 с.
5. Судова медицина (у схемах, таблицях і рисунках). Навчальний посібник / А.С. Лісовий, П.Л. Голубович, Л.Л. Голубович, К.А. Лісовий, В.Д. Мішалов; Заг. ред..: К.А. Лісовий, П.Л. Голубовича.- К.: Атака, 2007 с.
6. Козаченко І.М., Гураль О.М. Судово-медична гістологія. Навчальний посібник. Х.; «Основа», 2004. – 260 с.
7. Михайличенко Б.В. Судова стоматологія. Підручник для студентів стоматологічних факультетів медичних вузів. – К.; «Леся», 2004. – 352 с. – іл.
8. Білецький Є.Г., Білецька Г.А. Судова медицина та судова психіатрия. Навчальний посібник. – Х., Одіссей, 2008. – 200с.
9. Завальнюк А.Х. Судова медицина: Курс лекцій. – Тернопіль: Укрмедкнига, 2000.– 648 с.
10. Хохлов В. В., Кузнецов Л. Е. Судебная медицина: Руководство. //Смоленск, Издатель гос. служба судебно–медицинской экспертизы Республики Беларусь, 1998, – 320 с.
11. Найда А.І. Судова медицина. Матеріали програмованого навчання студентів юридичного факультету та слухачів правничих спеціальностей. Львів: Євросвіт 2000. – 156 с.

Допоміжна

1. Волков В.Н., Датій А.В. Судебная медицина. курс лекций. // М.: Юристь,

1997, – 334 с.
2. Глушков В. А. Ответственность за преступления в области здравоохранения. //К.: “Вища школа”. 1987, –200 с.
3. Завальнюк А.Х. Тлумачний словник судово–медичних термінів. – Тернопіль: Укрмедкнига, 1999. – 352 с.
4. Каткова Т.Е., Кожевников. Судебные экспертизы /Основания и процессуальный порядок назначения и производства, примерный перечень вопросов/: Учебное пособие. – Х.: Рубікон, 2000. – 192 с.
5. Малеин М.Н. Человек и медицина в современном праве. Учебное и практическое пособие. // М.: Из-во БЕК, 1995, – 272 с.
6. Мішалов В.Д., Алексін Г.Б., Сулоєв К.М., Дунаєв О.Б. Епоніми судово-медичних ознак, проб, методів, класифікацій: Навчально-методичний посібник. – К, 2008. – 154 с.
7. Осмотр трупа на месте его обнаружения. Руководство. А. А. Матышев ред. //СПб.: Из-во “Лань”, 1997. – 288 с.
8. Подоляко В.П. Медико-правовая значимость телесных повреждений: Практическое пособие. – Брянск, 2000. – 296 с.
9. Попов В. Л. Судебно-медицинская экспертиза. Справочник. //СПб.: Из-во “Специальная литература”. 1997. – 331 с.
10. Сенюта І.А. Медичне право: право людини на охорону здоров`я. Монографія. – Львів: Астролябія, 2007. – 224 с.
11. Современные возможности судебной экспертизы /колектив авторов/. – М.: ТРиада. – Х, 2000. – 261 с.
12. Сташис В. В., Бажанов М. И. Преступления против личности в УК УССР в судебной практике. //К.: “Вища школа”. 1981, – 216 с.
13. Тагаев В.Н. Следы крови в следственной и экспертной практике. – Х,: Косум, 2000. – 128с.
14. Тагаев В.Н. Судова медицина: Підручник/За заг. ред. проф. О.М. Бандурки. – Х.:Факт, 2003. 1253 с.: іл.
15. Шепітько В.Ю. Довідник слідчого. – К.: Видавничий дім “Ін Юре”, 2001. – 208 с.
16. Шаповалова В.А., Шаповалов В.В. Справочник по правовой и судебной фармации. – Харьков: Торсинг, 1997. – 656 с. (Раздел 5. С. 569-586).
17. Ясінський В.І., Бабанін А.А.,Соколова І.Ф. Правові основи діяльності медичних і фармацевтичних працівників: Навчальний посібник. – Сімферополь: ІАВ КДМУ, 2002. – 432 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

І.Бібліотеки.

1. Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. 79000 м. Львів, вул. Стефаника, 2.
2. Бібліотека Львівського національного університету ім. Ів. Франка. 79601 м. Львів, вул. Драгоманова, 5.
3. Львівська державна обласна універсальна наукова бібліотека. 79000 м. Львів, пр. Т. Шевченка, 13.

II.Джерела Інтернет:

1. http://www.lib.com.ua
2. http://www.library.lviv.ua
3. http://www.nbuv.gov.ua
4. http://franko/lviv.ua/library
5. http://www.urakad.kharkiv.edu
6. http://www.nla.od.ua/odessa/lib
7. http://www.uosa.uar.net
8. http://www.lib-gw.univ.kiev.ua

III.Енциклопедії і довідники.
http://vesna.sammit.kiev.ua/
http://slovnik.org/Ink/dic.html

Форма підсумкового контролю успішності навчання - залік.

Засоби діагностики успішності навчання: задачі; письмові завдання; індивідуальні завдання; тестові завдання різних видів та рівнів складності.